

Článok Jána Mallého-Dusarova „Čo? A prečo? v terajšej dobe“.

Uverejnili PbV, roč. I, č. 75. Budin 29. novembra 1861.

Autor odôvodňuje potrebu predniesť slovenské požiadavky cisárovi, keď Slováci nemali možnosť predložiť ich ani v rozmnoženej ríšskej rade, ani v uhorskom sneme nastoliť ich na rokovanie. Slováci nemôžu robiť samostatnú politiku, obidve stránky majú mať záujem na rozriešení národnostnej otázky. Najprv sa v stoličiach prekázalo vyhlásiť národnosť, potom pri snemových voľbách. Stoličné uznesenia po zakľúčení uhorského snemu odovzdané vláde a uhorskému kancelárovi sú tiež nezákonné. Je jediná cesta ísť do Viedne k panovníkovi a ozvať sa proti výrokom maďarských škodcov ríše o jestvovaní jedinej maďarskej národnosti v Uhorsku.

Najvážnejšie naučenie pre budúcnosť našu leží v tom, aby sme, keď to sám výsledok ukazuje, skutočne uznali, že otázka národno-politická je v boji s dvoma doteraz zápasiacimi zásadami rovnako vážna. Hľa, udalosti samy dosvedčujú, že otázku túto žiadna stránka dosiaľ prevládať a stroviť nevládala. Tá nejistota, v ktorej teraz oboja stránka proti druhej stojí, jedine z toho pochodí, že otázku národno-politickú žiadna z nich prevládať nie je v stave, bo v tom okamžení, v ktorom by sa jednej lebo druhej toto prevládanie podarilo, v tom okamihu by jedna zvíťazila, druhá poddať sa musela. Z toho nasleduje, že my, nemaďarské národy, skutočne samostatnú politiku nasledovať môžeme. Nech nik nevraví, že my k tomu nemáme dostatočnej sily. Sila naša leží v postavení našom medzi dvoma stránkami a preto dokiaľ postavenie toto trvá, je sila naša nezlomná.

Druhé vážne naučenie pre budúcnosť našu leží v tom, že ačkoľvek je otázka národno-politická obom stránkam rovnako vážna, predca sa jej žiadna stránka dosiaľ nechopila tak, aby ju k svojmu a spolu i k nášmu prospechu rozlúštila. A toto sa stať predca musí, bo stav tento navždy trvať nemôže.

Stojí teda za otázku spýtať sa, prečo že sa jej dosiaľ v tomto spôsobe žiadna stránka nechopila.

Vec je docela patrná. Keď sa pred poldruha rokom, na počiatku terajších pohybov v Rakúsku „rozmnožená ríšska rada“¹ vo Viedni zišla, postavili sa obe tieto stránky na také stanovisko, ktoré pravdivému a skutočnému stavu nezodpovedalo, a z ktorého dosiaľ vybrnúť nemôžu. Vláde sa tenkrát jednalo o otázku právno-politickú, o predlohu štátneho rozvrhu,² myslela teda, že sa prirodzeným a logickým spôsobom otázka právno-politická spôsobom právno-politickým pokonať dá, otázky národno-politickej sa v záležitosti tejto dotknúť držala za zbytočné. Týmto náhľadom vedená prišla k „vymenovaniu“ radcov nie podľa národov, ale podľa krajín.³ Túto okolnosť použili

¹ Rozmnožená ríšska rada mala po vydaní Októbrového diplomu pripraviť riešenie národnostnej otázky v rakúskej monarchii.

² Rozpočet.

³ Rozmnožená ríšska rada nebola zostavená podľa zásady národnostnej, ale územnej, podľa krajín.

radcovia „krajiny Uhorskej“, vymenovaní za svoju stranu a postaviac sa na toto pre nich výhodné stanovisko „krajínové“ bez ohľadu na národnosť t. j. na právno-politické, zvidli na ňom boj proti vláde. Vystavili zásadu „historicko-politickej individuality“. Avšak žiaden život nemôže iným životom žiť, nežli tým, ktorý mu je prirodzený. Kadenáhle sa teda v Rakúsku politický život započal, musela sa i jeho mnohonárodná prirodzenosť objaviť. Voľky-nevoľky došla reč i o národoch. Tu sa začali radcovia „z Uhorskej krajiny“ ohradzovať, žeby v Uhorskej viacej národov bolo, v Uhorskej že vraj je len jeden jediný národ. Tento národ že vraj je tá „historicko-politická individualita“ a on že vraj „čo jeden muž“ oproti panovavšiemu tenkrát Bachovmu systému sa opiera.

Výroky tieto, ktoré mnoho pravdy, ale i mnoho nepravdy v sebe obsahujú, boli by sa mali vyvrátiť na skutku tam, kde prednesené boli, v „rozmnoženej ríšskej rade“. To ale bolo nemožné. Jediný zastupiteľ nemaďarskej národnosti bol ríšsky radca barón Mocsonyi,⁴ tento ale nebol „z krajiny Uhorskej“, lež zo „Srbskej Vojvodiny“, nemohol teda diplomaticke platným spôsobom zastávať upieranú národnosť národov „uhorských“. Platným spôsobom by ju len samé ministerstvo⁵ bolo mohlo zastáť. Lež toto zas nebolo v stave to učiniť bez vlastnej kompromisie. Ono nemaďarské národy úplne ignorovali pri svojej predlohe k „vymenovaniu“ tehďajších ríšskych radcov. Čo raz učiniac nemohlo v tej istej ríšskej rade odhodlane zastávať bytnosť týchto národov, bo ľahko by sa bolo vystavilo otázke: kde že teda sú tie národy? a bolo by muselo odpovedať: „doma!“ Takémuto nebezpečenstvu nemohlo sa ministerstvo vystaviť, a tak zostalo pri tom, čo ríšski radcovia „z Uhorskej krajiny“ vyslovili, že v Uhorskej nie je viac národov, nežli jeden, totižto vychýrená „historicko-politická individualita“.

Zanedbaná vec táto na rozmnoženej ríšskej rade mohla potom diplomaticke platným spôsobom dosvedčiť v stoličiach, keby stolice boli „uzavretím“ národnosť slovenskú vyslovili. Avšak vieme, jako sa vec táto prekazila. Keď Slováci v posledných decemberských dňoch predošlého roku svoju reč z nitrianskeho stoličného domu von vykričať dať nechceli, a s tou v jich ústach mnoho významnou výhružkou vystali, „či zas budeme len otroci“, povolila sa jim slovenská reč, aby len slovenská „národnosť“ do reči neprišla.⁶ V Orave stalo sa podobne. V Liptove, keď 4. marca pôtká o reč sa strhla, počala maďarónska stránka hneď o „rozsievání kúkola“, „o vlku a barancovi“ hovoriť, nežiadajúc iba pokoj, nechcejúc slovenský kúkol, t. j. medzi žitom čistej maďarskej národnosti v Uhorskej, nechcejúc mať zakalenú vodu nečistotou „národnosti“ slovenskej. P. Nemessányi, ačkoľvek som presvedčený, že z dobrej vôle, pomohol jim z nesnádky, odložiac vec na snem. V Turci podobne motu proprio⁷ zastávaná bola reč slovenská, dokiaľkoľvek voľby na snem pokonané neboli. Tak sa vyhýbalo každej príležitosti v stoličiach, aby sa skôr než sa snem zišiel, „národnosť“ slovenská v ohnivejšej pôtké „uzavrením vysloviť“ nemohla. Jahnáhle sa ale snem zišiel, padla vec táto do jeho oboru.

Mohla sa teda naša národnosť napokon na sneme diplomaticke platným spôsobom

⁴ Andrej Mocsonyi, zástupca Rumunov v rozmnoženej ríšskej rade navrhoval roku 1860, aby rakúska monarchia bola prebudovaná na národnostnom podklade, a chcel, aby Banát bol pripojený k Sedmohradsku. Keď sa tak nestalo, utiahol sa od politiky a venoval sa cirkevným veciam.

⁵ Vláda.

⁶ Pozri dok. č. 64, pozn. 2.

⁷ Z vlastnej vôle, rozhodnutia.

dosvedčiť. Aby sa to ale stať nemohlo, vieme, čo všetko sa pri voľbách k odstráneniu našich kandidátov podniklo. Veselovský musel ustúpiť inquisícii,⁸ v Turci sa strhla bitka, v Orave sa vyhrážalo bitkou, Androvič ustúpil nátlaku,⁹ Paulinymu v Trenčíne¹⁰ programy konfiškovali, od Malatinského v M. Honte¹¹ voličov pálenkou a inými kunštami kortešstva odviekli. Dobránsky bol ale spôsobom, ktorý ospravedlniť nemožno, z najväznejších porád vytvorený!¹² Konečne došlo Memorandum. To by bol posledný prosriedok býval. Ale poverenictvo nemohlo vraj naň ohľad vziať. Prečo? Preto, žeby bolo muselo uznať diplomaticke platný dôkaz proti vychýrenému jedinému národu pod titulom „historicko-politickej individuality“. Táto je nepochybne príčina, prečo Memorandum zahodené, ale „protesty“ hlukom prímané¹³ boli.

Po dokonanom sneme držané stoličné uzavretia neviem, zďalší dost silné diplomatické svedectvo predstavujú, bo „nič ďalšieho vyjednávania“ za pretrhnutú vyhlásenú bola. Viedenské ale ministerstvo tak ako i uhorská kancelária, na tieto uzavretia ostatných stolic, po skončenom sneme vynesené, do ohľadu vziať museli.

Tu hľa máte príčinu, prečo dosiaľ žiadna zo zápasiacich stránok otázku národno-politickú do slušnej úvahy nevzala. Maďari nechceli, ministerstvo nemohlo, nemajúc diplomaticke platného dôkazu oproti diplomaticke platnému zatajeniu našej národnosti. To isté platí i o kancelárii uhorskej, a o tejto najsamprv, bo dľa mojho zdania, vec táto k nej patrí.

Teraz nám pozostáva jediný konštitučný prosriedok, zložiť dôkaz tento u trónu Najjasnejšieho kráľa. V tomto ohľade prestáva teraz tá obava, ktorá slušným spôsobom vo Sv. Martine panovala i zvíťazila. Teraz, keď sú stolice zavrené, snem rozpustený, ničo iného prosriedku. To ale nik nemôže od nás rozumným spôsobom požadovať, aby sme tohoto jediného spôsobu dobrovoľne zriekli, keď nám ostatnie takým činom, ktorý pomenovať nechcem, z ruky vytrhnuté boli. Tu naša odpovednosť prestala.

Skutok ale tento nebol by žiadne neslušné modlikanie, on by bol národa dôstojný protest proti až dosiaľ diplomaticke platnému výroku maďarských ríšskych radcov oproti jich „jedinému“ národu v Uhorskej. Tento výrok, čo dobre zapamätal prosím, nie je dosiaľ rovným spôsobom vyvrátený. Na ňom sa osnovala najnovšia politika Rakúska vo vlasti našej, a na ňom trvať musí, dokiaľ vyvrátený nebude. Jestli výrok tento nevyvrátíme my, budú ho musieť alebo Maďari sami, alebo štátny minister vyvrátiť, tu štvrtého k činu tomu nie je. Maďari ho nevyvrátia, bo keby to chceli, neboli by ho ani platným hľadeli učiniť. Jestli by sme ale ponechali vyvrátiť ho štátnemu ministromi, to by sme teprv ublíženie konštitúcie našej dopustili.

My protestujúc proti tomuto výroku, neuvažujeme žiadnu vinu na seba, že by sme z „občianskych“ práv našich dačo popúšťali, bo ku všetkým právam, ktoré krajina naša má a podrží, máme neodškriepne právo i my, čo obyvatelia uhorští, a to

⁸ Prenasledovania.

⁹ Alexander Androvich, sudca v Trenčíne za Bachovej éry. Pri voľbách do snemu vzdal sa kandidatúry v Trenčíne.

¹⁰ Nepodarilo sa zistiť, o čo išlo.

¹¹ Fridrich Malatinský, ktorý kandidoval roku 1861 v Rimavskej Sobote.

¹² Adolf Ivanovič Dobriansky, poslanec za volebný okres Makovica na východnom Slovensku, nebol pripustený k snemovým rokovaniam z titulu, že jeho poslanecký mandát nebol príslušným snemovým overovacím výborom preverený.

¹³ Protimemorandové protesty boli na maďarskej strane skutočne hlučne prijímané, kým na Memorandum sa len špintalo.

síce i pri národnosti našej rodovej. Áno my, práve tak jako Maďari, práve pre rodovú našu národnosť práva tieto mať a zachovať žiadame. Nepravdu udaného výroku dokázať nie je žiaden nápad na práva uhorské, lež len nápad na onen výrok, ktorý ku právam uhorským práve preto nepatrí, že nám rovnooprávneným obyvateľom uhorským, práva tieto neslušne a nespravodlivo ukrátuje.

Chceme-li teda v boji tento národ neopustiť, lež národne obhajovať, proti tomuto výroku a tak spolu proti základnému kameňu terajšej politiky protestovať musíme. A to môžeme urobiť bez ublíženia právam našim občianskym. Naopak, týmto činom by sme otázku národno-politickú postavili na roveň s otázkou právno-politickou, o ktorej rovnakej vážnosti samé udalosti najnovšie svedčia. Tak bude terajší stav nie len zakončením dosavadného, lež i zárodokom budúceho, avšak (čo hlavná vec) pre nás spravodlivejšieho vývinu.

98

Úvaha „Snahy Slovákov“ od anonymného autora, kryjúceho sa šifrou (L.).

Uverejnené v PbV, roč. I, č. 77. Budín 10. decembra 1861.

Po memorandovom národnom zhromaždení uvažovali predstavitelia slovenského národného hnutia o rôznych možnostiach jeho rozvoja, pričom mali na mysli predovšetkým zriaďovanie nových škôl, ale okrem toho kládli dôraz aj na zveľadenie hmotného blahobytu Slovákov a na správu ich vlastných vecí v oblasti administratívy i hospodárstva.

Dost dlho trvala neistota, v ktorej sme počas trvania peštianskeho snemu viazli, ku ktorému sa tou dôvernosťou obrátili, ktorou sa k najlepšiemu priateľovi zvykneme,¹ očakávajúc prospešné pre nás rozriešenie otázky národnosti, ale sme už s tou neistotou na čistom, napriek našej dôvernosti vidiac, že nás nie za národ, ale akýsi ľud (totižto za háved', ktorá zo všetkých končín sveta pozháňaná, ohľadom na jednotlivé jej údy ani v pokrevnom, ani v jazyčnom sväzku nestojí), práve tí, v ktorých sme podľa nášho územného polozenia najväčšiu dôveru skladať mali a vskutku aj skladali, považujú.

Boli medzi nami síce aj optimistovia, ktorí na loyality zhromaždených otcov²(!) zakladajúc, voslep by sa boli jich naloženiu s nimi podrobili, boli ale, netajíme, aj pesimistovia, ktorí napred, teda prv akoby boli mohli znať výsledok, zatracovali chýlenie sa vodcov, lež národ stál nepohnutý, pevne a bez uchýlenia kráčajúc k cieľu jemu vymeranou cestou, dívajúc sa pokojne na činných synov, bo je národ nie ako jednotliviec, ktorý sa ako mládnik vetrom sem a tam kláti, ale je on ako peň, ktorý sto a sto rokov potreboval odperovať víchriciam, kým sa tak upevnil, aby tieto naň účinkovať nemohli.

¹ Je to narážka na to, že predstavitelia slovenského národného hnutia obrátili sa s Memorandom práve na uhorský snem, ktorý však nevzal ich podujatie do úvahy.

² Myslí sa tu na starších predstaviteľov národného hnutia reprezentovaných najmä J. M. Hurbanom.